

Virspeļņas nodokļa ieviešanas negatīvā ietekme uz kredītēšanas apjomu un tautsaimniecības attīstību

Virspeļņas nodokļa ideja, tajā ietverta sastāvdaļu atklātības trūkums

- Ideja par virspeļņas nodokļa (turpmāk VPN) ieviešanu publiskā vidē izskan pēc tam, kad tā ir nonākusi Lietuvas politiķu dienaskārtībā.
- **Bankām netiek sniegta informācija par paredzēto nodokli** – nedz nodokļa likmi, nedz aprēķina formulu, liedzot bankām iespēju aprēķināt precīzu ietekmi uz kredītēšanas apjomu un tautsaimniecības attīstību.
- **Publiskā vidē ir izskanējuši viedokļi par VPN kā par pagaidu instrumentu, kas tiek piemērots valsts budžeta sabalansēšanai.** Vienlaikus sabiedrībā nonākušajos vēstījumos netiek minēts, par kāda līmeņa valsts budžeta sabalansēšanu ir runa un kad šis nodoklis tiks atcelts – pēc mērķa sasniegšanas vai pēc noteikta laika.

Bankas nevar sniegt pilnīgu argumentāciju, bet tikai sagatavot viedokli par VPN negatīvo ietekmi uz kredītēšanas apjomu un tautsaimniecības attīstību, kā arī uz nodokļu ieņēmumiem valsts budžetā, konceptuālā līmenī.

Apdraudējums Latvijas banku kapitāla rezervēm

- Latvijas bankas šobrīd ir labi kapitalizētas. **Kapitāla rezerves, kas pārsniedz regulatora noteiktās prasības, tiek saglabātas, lai bankām grūtos laikos nebūtu nepieciešams valsts atbalsts un tās varētu turpināt izsniegt kredītus.**
- **Ieviešot VPN, tiks samazināta banku spēja piesaistīt kapitālu.** Lai saglabātu pašlaik esošās augstās kapitalizācijas līmeni, bankas būs spiestas vai nu samazināt jaunizsniegto aizdevumu apjomu, vai samazināt kapitāla rezerves, turpinot kredītēšanu līdzšinējā līmenī. Būtiski, ka Kredītēšanas tempa pieaugumu šāds lēmums nepanāk.
- **Nodokļu sloga pieaugums liks bankām pārskatīt to biznesa modeļus,** iespējams, pasliktinot pakalpojumu pieejamību klientiem vai paaugstinot cenas.
- 2021. gadā un 2022. gada sākumā – aktuāla bija t.s. negatīvo likmju situācija. 2022. gada beigās – Eiropas Centrālā banka ceļ likmes. **Bankas šai situācijai pielāgojas, ņemot vērā gan savu darbības stratēģiju, gan risku apsvērumus un nozari regulējošās prasības.** Nepilna gada laikā situācija ir kardināli mainījusies, un finanšu nozare ir kvalitatīvi jaunā situācijā, kuru nevarēja paredzēt ne ES valstu centrālās bankas, ne ekonomisti.

Tas pierāda, ka situācija var strauji mainīties, un cik maz par to ir zināms iepriekš. Banku kapitāls ir garants, kas ļauj nozarei pārdzīvot dažādas situācijas un periodus ekonomikā.

Drauds Latvijas uzticamībai starptautiskajā biznesa kopienā un tās pievilcībai un konkurētspējai investīciju piesaistīšanā

- Jebkurai starptautiski integrētai tirgus ekonomikai būtiska ir caurskatāma, paredzama un starptautiski konkurētspējīga regulējošā vide. Uzņēmumiem nepatīk neparedzamība un pēkšņas izmaiņas “spēles noteikumos”. Šādos apstākļos uzņēmumi nevar rīkoties ilgtermiņā un ir atturīgi pieņemt nozīmīgus ieguldījumu lēmumus. VPN ieviešana liks banku akcionāriem pārskatīt savus investīciju un produktu attīstības plānus reģionā.
- Lēmums aplikt ar papildu nodokli vienu privātā sektora nozari negatīvi ietekmēs ārvalstu investoru redzējumu par investīciju iespējām Latvijā. Proti, **politiķi dod skaidru signālu, ka Latvijā budžeta “lāpīšanas” nolūkā politiķi jebkurā brīdī var vērsties pret pelnītspējīgiem uzņēmumiem.**
- **Ārvalstu investoriem var rasties neizpratne par valsti, kura pieņem lēmumu par nodokli vienai nozarei, bet kura neveic ēnu ekonomikas apkarošānu.**
- Ārvalstu Investoru padomes publicētais ikgadējais investīciju vides indekss apliecina, ka, **pēc investoru domām un vērtējuma, investīciju vide Latvijā ir drīzāk pasliktinājusies, nevis uzlabojusies.** “Investoru ieskatā, valstī notiek mērens haoss, un nav saprotams uz kuriem tas kuģis tiek stūrēts”. Virspeļņas nodoklis šo situāciju noteikti neuzlabos.
- Starptautiskais Valūtas Fonds, analizējot Lietuvas situāciju, ir norādījis: “[..] pašreizējā nestabilajā vidē starptautiskajos finanšu tirgos finanšu stabilitātes saglabāšana ir galvenā prioritāte. Biežās ad hoc nodokļu izmaiņas nozarēs ar ievērojamu ārvalstu investīciju risku vājina Lietuvas kā stabila, prognozējama un konkurētspējīga nodokļu galamērķa reputāciju.”

Virspeļņas nodokļa ieviešanas sekas – uzņēmumu un ekonomiskās izaugsmes lēnāka attīstība

- VPN samazinās jaunu kredītu izsniegšanas apjomu un līdz ar to arī uzņēmumu attīstību, jo Latvijas ekonomiku lielākoties finansē bankas². Uzņēmumiem un mājsaimniecībām ir grūti atrast alternatīvus kapitāla piesaistes veidus, kas piedāvātu līdzvērtīgus nosacījumus.
- VPN izraisītā kredītu apjoma samazinājuma ietekme tiks pārnesta arī uz nākamajiem gadiem investīciju deficīta dēļ.
- Jaunais nodoklis būtiski ietekmēs strauji augošo vietējo banku izaugsmes iespējas, jo tās daudz vairāk ir atkarīgas no pašu līdzekļu pieejamības. Pastāv risks, ka konkurence Latvijas banku tirgū samazināsies.
- 2023. gadā prognozētā banku nozares peļņa ir ārkārtēja, turpmākajos gados peļņas rādītāji visdrīzāk būs krietni zemāki, jo ECB straujā procentu likmju kāpuma rezultātā, inflācija ES samazināsies.
- “Zaļās pārejas” sekmīgu īstenošana, energoefektivitātes veicināšana un publiskās un privātās partnerības projektu īstenošana, ko kā prioritātes ir noteikusi finanšu nozare³, tiks kavēta. Projektu īstenošana ir atkarīga no kredītresursu pieejamības, ko, savukārt, ietekmē kapitāla apjoms.

Nodokļa palielinājuma negatīvā kumulatīvā ietekme ilgtermiņā

- Pat vienreizēja nodokļa ieviešana rada būtiskas, tālejošas sekas. VPN izraisītā kredītu apjoma samazinājuma ietekme tiks pārnesta arī uz nākamajiem gadiem investīciju deficīta dēļ, kas ik gadu ekonomikā un valsts budžetā var izmaksāt vairākus desmitus miljonus eiro.
- Kapitālu neatgūš viena gada laikā. Samazinātais kapitāls rezultēsies vājākā ekonomikas attīstībā un jaunizsniegto kredītu apjomā.

1 <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/06/12/cs-lithuania-2023>

2 Pasaulē Bankas statistika rāda, ka izsniegto kredītu apjoms privātajam sektoram no IKP Latvijā 2021. gadā sasniedza 31,2%: https://data.world-bank.org/indicator/FS.AST.PRVT.GD.ZS?locations=EU-LV&name_desc=false

3 <https://www.financelatvia.eu/hews/kreditesanas-kapinasanai-bankas-pieejami-33-miljardi-eiro-nozare-definejusi-prioritaros-virzienus/>

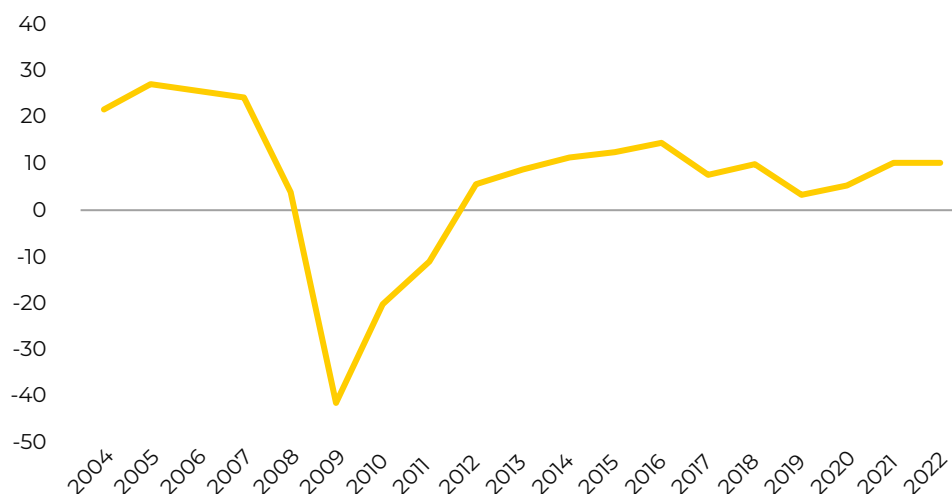
- Ja nodokļu izmaiņas plānotas ikgadējas, ietekme kumulatīvi uzkrāsies gadu gaitā, katru gadu samazinot ekonomikas izaugsmi, jaunizsniegto aizdevumu apjomu un nodokļu ieņēmumus kopumā ilgtermiņā.

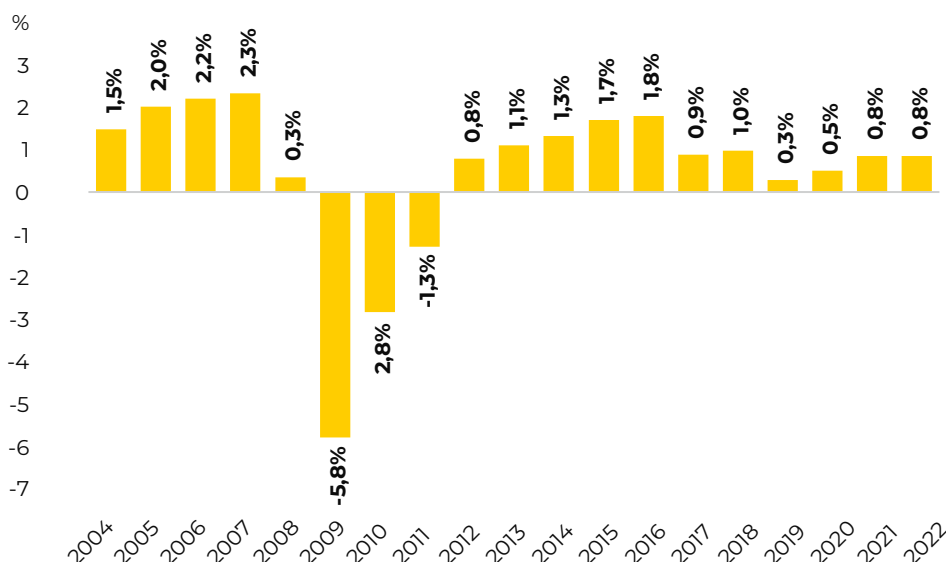
Nepieciešamība vērtēt banku rentabilitāti ilgtermiņā

- Lai arī sabiedrībai var šķist, ka dažu banku peļņa ir nesamērīgi liela un pašu kapitāla atdeve ir ļoti augsta, banku darbības rentabilitāte ilgākā laika periodā ir pat zemāka nekā reālajā ekonomikā. Ja apskatām Latvijas banku nozari kopš 2004. gada, tad banku vidējā peļņa ir bijusi aptuveni 133 miljoni eiro gadā, bet vidējā kapitāla atdeve (ROE) – 6,7%. Šis rādītājs uzskatāms par zemāku salīdzinājumā ar citām nozarēm.

Banku kapitāla atdeve Latvijā (%)

Banku kapitāla atdeve Latvijā (%)

Attēlā redzams, ka banku nozare ir cikliska nozare ar nestabilu rentabilitāti. Tāpēc ir nepieciešams uzkrāt kapitālu vājāku ekonomisko ciklu periodiem. Līdz šim kapitāla buferu uzkrāšana banku nozarē sevi attaisnojuši, jo Latvijas bankām atbalsts pēdējo divu krīžu laikā (COVID-19 un Krievijas karš Ukrainā) nav bijis nepieciešams.

- **Ārkārtas peļņu banku sektorā radīja ECB straujās procentu likmju kāpums, cīnoties ar lielo inflāciju ES.** Raugoties tuvākajā nākotnē, augstāku procentu likmju vidē pieaug arī kredītprocenu izmaksas, kā rezultātā, iestājoties negatīvajai ekonomikas cikla fāzei palielināsies arī kredītu zaudējumi. Ņemot vērā vēsturiskos datus un neskaidro ekonomisko vidi, nav pamata cerēt, ka banku augstā rentabilitāte saglabāsies līdzšinējā apjomā arī turpmākajos gados.

VPN negatīvā ietekme uz finanšu tirgus konkurētspēju, nevienlīdzības palielināšanās risks

- **Banku peļņas aplikšana ar papildu nodokli jāvērtē salīdzinoši ar citu kapitālietilpīgu nozaru peļņu, nodrošinot vienlīdzīgu pieeju.** Jāapzinās, ka banku nozares sodīšana negatīvi ietekmēs visu Latvijas ekonomiku un vietējos uzņēmumus.
- **Kapitāla prasības pēdējo 10 gadu laikā augušas vidēji pusotru reizi, un paredzams, ka prasību pieaugums turpināsies arī nākamajos gados,** liekot bankām veidot jaunus buferus un palielinot esošos. Lai izsniegtu tikpat lielus aizdevumus, kredītiestādēm nepieciešams pusotru reizi palielināt kapitālu.

VPN ierobežos jaunu spēlētāju ienākšanu tirgū

- **Kredītiestādēm ir viena no augstākajām barjerām ienākšanai jaunā tirgū.** Latvijā pēdējo nedaudz vairāk nekā 10 gadu laikā no tirgus ir izgājusi virkne spēlētāju (Krājbanka, GE Money, Trasta komercbanka, Danske Bank, AS LHV Pank Latvijas filiāle, UniCredit Bank, AB LV, Baltic International Bank), savukārt vairāki tirgus dalībnieki ir apvienojušies (DNB un Nordea, Expobank un Signet Bank, Industria un Privatbank).
- **Tiek veidota viena jauna banka – tās pašu kapitāla atdeve būs sākotnēji mazāka, jo trūks mēroga efekta.** Ieviešot jaunu nodokli, vēl vairāk tiktu pagarināts laika periods, kurā banka kļūst rentabla, kas savukārt jauniem tirgus spēlētājiem būtiski palielinātu jau tā augsto ienākšanas barjeru.

Banku sektora specifiskās nodevas

- **Banku sektors ir viens no lielākajiem nodokļu maksātājiem Latvijā** un nodarbina vairāk nekā sešus tūkstošus cilvēku. Bankas veic arī dažādas specifiskas nozares iemaksas, viena gada ietvaros samaksājot vairāk kā 128 miljonu eiro.
- Asociācija sagaida maksājumu par kredītiestāžu darbības uzraudzību, ko īsteno Latvijas Banka, samazinājumu. Riski ir samazinājušies, bet izmaksas birokrātijas uzturēšanai palikušas tādas pašas, esot augstākās Baltijā. **Asociācija uzskata, ka ir jāizbeidz tāda situācija, ka uzraudzības izmaksas Latvijā ir vislielākās Baltijā.** Finanšu un kapitāla tirgus komisijai un Latvijas Bankai kā savā darbā vienotām institūcijām ir jāapsver uzraudzības izmaksu samazināšanas iespējas.